

אוצר של יראת העונש

תלמוד בבלי מסכת שבת דף לא עמוד א

אמר ריש לקיש: מאי דכתיב +ישעיהו לג+ והיה אמונת עתיך חסן ישועות חכמת ודעת וגו' - אמונת - זה סדר זרעים, עתיך - זה סדר מועד, חסן - זה סדר נשים, ישועות - זה סדר נזיקין, חכמת - זה סדר קדשים, ודעת - זה סדר טהרות. ואפילו הכי +ישעיהו לג+ יראת ה' היא אוצרו. אמר רבא: בשעה שמכניסין אדם לדין אומרים לו: נשאת ונתת באמונה, קבעת עתים לתורה, עסקת בפריה ורביה, צפית לישועה, פלפלת בחכמה, הכנת דבר מתוך דבר? ואפילו הכי: אי יראת ה' היא אוצרו - אין, אי לא - לא. משל לאדם שאמר לשלוחו: העלה לי כור חיטין לעלייה. הלך והעלה לו. אמר לו: עירבת לי בהן קב חומטון? אמר לו: לאו. אמר לו: מוטב אם לא העליחה.

י"ג אלול תשפ"ג

שמא. לא נעקור את היסוד הגס של יראת העונש מקרב הגות רוחנו, אע"פ שרק בתחתיתה היותר שפלה של שדרת הרוח הוא יושב, וצריך הוא רק שם לקחת את מקומו, אבל שמרים הללו מאמצים הם את הכח של היין המעולה, בהיותם שוכנים בתחתיתו. הננו מתרמים לשכלול היצירה. הצרות והרעות שבעולם, הפורעניות והעלבונות, עם כל מה שאנחנו לוחמים נגדם. עם כל מה שאנו כואבים על ידם, הנה הגם מלח העולם. ומחשבות וציורים הללו שמיסוד יראת העונש, בהיותם מוגדרים בגדריהם, ממוזגים ומשוערים, הגם מרימים את אור האצילות שבנשמה, מישכים את החיים, וממלאים אותנו תוכן רציני, הראוי להיות ליסוד נכון בבנין החברה היותר מאושרה. על גבי נקודה גסה זו הולכים ונבנים בנינים רמים לתלפיות, הגיונות ושאיפות רוממות, מרהיבי עין בקרני הודם. זהירות פנימית, שזה עם טבע היראה מכל אסון, והזהירות הטבעית ממנו, זהו היסוד הנלווה אל כל אמוצי החיים, והוא הגורם בקורטוב המעורב שלו, דמשתכח כי קורטיא בכורא, לחבב את החיים כולם, לעשותם רעננים ומאושרים. העוקר את הציור התחתית הזה מסרס הוא את החיים, ונוטל מהם את האפשרות של שגשוגם, ומרפה את ידיה של הנשמה, ורישום המום מוכרח להיות ניכר בכל תנועה טבעית ושכלית. ראשית חכמה יראת ד' ויראת ד' מקור חיים היא למען סוד משאול מטה. צוף דבש אמרי נועם, מתוק לנפש ומרפא לעצם.

סה. בכל פגישה גשמית ורוחנית הננו מוצאים את האור ואת הכלי, את הגוף ואת הנשמה. לפי ערך בהירות השגתו וטוהר רצונו של אדם, ככה מאיר עליו האור מתוך הכלי והנשמה מתוך הגוף. בפגישת המחשבות, אוצר הכל הוא יראת ד' ויראת העונש וההפחדה הרגילה, שהיא קרקע המשכן של האמונה המתפשטת לתקן העולם. לפי בהירות השגתו של אדם, ולפי קדושת מעשיו ורוחו, מתגלה הנשמה, השרויה בתוכיותה של יראה מוגשמת וגלומה זו, שהיא עטרת כל אידיאלי הרוח, הוד הכבוד, ויראת הרוממות, מעוז האהבה, ומקור נחלי כל השאיפות האידיאליות, כבירות החשק, המתרוכמים עדי עד ברום עולמים.

קבו. הדקדוק המעשי, הבא מתוך המעין התחתון של יראת העונש, אע"פ שיש בו הרבה קטנות ודינים, מ"מ סופו להתעלות, וכל דיניו מתהפכים ללהט של גבורות קודש, באהבה ושלהבת אש נעימת ידידות עליונה, באהבת הבריות, ותן ושכל טוב. וסופו שיגיע עד המעין העליון של אור החיים, שזיו התענוגים הקדושים מאיר בהם בכל תוקף זהרו. מה יקר חסדך אלהים ובני אדם בצל כנפיך יחסיון, ירויון מדרשן ביהן ונחל ערניך תשקם, כי עמך מקור חיים באורך נראה אור, משוך חסדך ליודעיך וצדיקתך לישרי לב.

ומכוערות, ואז יטנפו משכנס וכלי נפש, מהשראות אלהות על פרטי אישיותם, והסתלקות נשמתם, ואין לך צער גדול מזה, ובכל צרתם לו צער כביכול, והם יש להם גם כן בחינת יראה מרצועה כישא, שזה נקרא יראה תתאה, וזאת עיקר תורת אדם, להשוות מדותיו למדות הבורא ברוך הוא, ולקנות זאת היראה שהיא יתברך ירא מצדינו, שהיא יראה הרוממות, וזהו ויהי מורא שמים עליכם, כלומר המורא של שמים, כינוי להקדוש ברוך הוא (ויהי ס"א נטו, ט), תיראו גם כן אתם, ולא יראה זולתו, וכלל הירצא, אשר אנו בני ישראל גורמים לו יתברך כביכול בחינת יראה, שלא לסבב עליו חס ושלום איזה צער ונזק, בסיבת החרחוקות מאתו יתברך בעשות רע, וזאת היראה אצלו, רק בדרך שאלה, ולא בעצמותו וכאמור.

פול זה בא הרמז בתורה, ועתה ישראל, להיותכם מורכבים בחומר הגוף מורכב מארבע יסודות, וקרוב להפסד יותר משכר חס ושלום, כי יצר לך האדם רק רע, מה ה' אלהיך שואל מעמך, לשון שאלה ממש, כי אם ליראה, והכוונה, כללות התוארים והכינוים יכול לתאר בעצמותו זולתכם, כי אם מדות היראה, אינו יכול לתאר בעצמותו, כי מה לו לירא, וממי לו לירא, ושואל מעמכם מדות היראה, מצדיכם שלא יגרום החטא חס ושלום איזה צער, ובכל צרתם לו צער, ורומז הכתוב, ליראה את ה' אלהיך, מלת את, משמעו עם, והכוונה, אזהרה לצדיק שישהה מדותיו למדות הבורא, כנראה במשל הנזכר, שהיראה שלכם תהיה ממש שזה ליראת אב הרחמן הקדוש ברוך הוא, יראה הרוממות ולא יראה תתאה. **ומעתה** תאיר עיניך, אשר חכמים הגידו (נכנס ו, ט), מי שיש בו יראת שמים דבריו נשמעים, ולכאורה תמוה, והלא גם מי שיש בו אהבת הבורא, כאמת גם כן דבריו נשמעים, ומובן על פי הדברים, אשר ביארתי פירוש הפסוק (נחל יב, ג), והמשכילים יזהירו כוזהר הרקיע, ותוכן הדברים, להורות בא את

מכל בחינת מוצא בפני עצמו, וכיון שכך, תועלתו גדולה ומובחרת, לבנות ולכונן צירוף הקדוש שם הוי"ה ברוך הוא, באופן המבואר, ולזה רומז הכתוב, על כל מוצא פה, הוי"ה, תבנה ותכונן צירוף הוי"ה ברוך הוא כנוכר, ודו"ק:

ועתה ישראל מה ה' אלהיך שואל מעמך, כי אם ליראה את ה' אלהיך וגו' (דברים י, ט), וכבר דקדקו קמאי, ופירשו כי ה' הטובה עליהם, וגם לי נראה, כי הנה כבר נודע מספרים, אשר כללות המדות אנו יכולים לתאר אצלו יתברך בעצמותו, כי אם מדת המלכות, כי אין מלך בלא עם (פירש"י פ"ג), וזאת הגורמת צמצומו יתברך, וברא כל העולמות, על שם הכתוב (פסלים קמ"ג, יג) מלכותך מלכות כל עולמים, אמנם זאת צריך הכנה, כיון שבחינת המלכות היא היראה כנודע (פיקוי הקדמ"ו, ג), איך שייך לתאר ולכנות בעצמותו כביכול בחינת היראה, כיון שהוא יתברך למעלה מכל העולמות, והוא הנותן שפע וברכה מרום המעלות עד מדריגה התחתונה, ואם כן איך אנו מתארים אצלו מדת היראה, ומה לו לירא, וממי לו לירא, אמנם מצידנו שייך שפיר לתאר אצלו בחינת היראה, על דרך ששמעתי אומרים מה שהזהיר התנא (א"ט פ"א מ"ג) ויהי מורא שמים עליכם, דרך משל, אב מזהיר ומצוה לבנו לבתי ירחיק נדוד ממנו מלא עיניו, פן יכשל באבן רגלו, וכמוהו מהמאורעות והיראות שעולה על דעת אב, הרחום על בנו הנחמד, הנה היראה יראה ויבין, היות כאן שתי בחינת יראות שונות זו מזה, האב ירא לנפשו, מכאב וצער בנו החביב כנפשו, ובכל צרתו לו צער, והבן ירא לנפשו מגערת אביו, ומרצועה בישא בהעדר שמירתו והולך בדרך עקום, ועתה בין והבין הפרש הגדול, בין שתי בחינות יראות הנ"ל, כרחוק מזרח ממערב, וככה הענין בין ישראל לאביהם שבשמים, האב הרחמן הקדוש ברוך הוא, מגיע לו עיקר היראה מצדינו, שלא ירחיקו את עצמם ממנו יתברך, בעשות מעשות מגונות

דקמאי. מאי פריך הגמרא, אטו יראה מלתא זוטרתה היא, אדרבא מכאן משמע שבחינת יראה, יקרת הערך, וזה לך האות, שאין הקדוש ברוך הוא שואל ומבקש מאתנו כי אם ליראה, והנראה שעיקר הקושיא מתיבת ועתה, אטו יראה מלתא זוטרתה, ועל דרך מאמרם (נלשית נכח נל, ו), אין ועתה אלא לשון תשובה, והטעם כי משמעות ועתה תיכף ומיד, ואי אפשר להיות כי אם על ידי התשובה, ועל דרך מאמרם ז"ל (קמחין מט, ט), המקדש את האשה על מנת שהוא צדיק, הרי זו מקדשת, כי בתשובתו הרמתה נעשה צדיק, ונודע עיקר התשובה היא היראה, ואם אין יראה אין כלום, ולזה רומז הכתוב, ועתה ישראל מה ה' אלהיך שואל מעמך, שתעשה תשובה תיכף ומיד, כמשמעות מלת ועתה, כי אם ליראה, שהיא עיקר התשובה, ולזה פריך הגמרא, כיון שעיקר השאלה היא על התשובה, כנשמע מתיבת ועתה, ומשמע תיכף ומיד, ובלתי אפשרי זולת היראה שהיא עיקר התשובה, ואם כן אטו יראה מלתא זוטרתה, לומר האדם יכול לקיימה ולהגיע ליראה הרוממות, תיכף מיד כאשר עלה על רצונו, והאמר רבי חנינא משום ר' שמעון בן יוחאי, אין לו להקדוש ברוך הוא בבית גנזיו, כי אם אוצר של יראת שמים, וכיון שכן, מורה היותה יקרת הערך וספונה מאוד בעיניו יתברך, ואם כן מה מאוד צריך לרדוף אחריה, ולהשתדל בחריצות וזריזות בכל מאמצי כחו, לבא לתכלית היראה, וכולי דאי ואולי, והכתוב אומר, ועתה מה ה' שואל מעמך כי אם ליראה, משמעו תיכף ומיד כנזכר, והוא מהנמנע, אטו יראה מלתא זוטרתה, שהאדם צריך להתאמץ בזה יומם ולילה, כל ימי חיים חיותו, והלואי שיגיע לאוצר היראה אשר בבית גנזיו, ודר"ק:

למען ירבו ימיכם וימי בניכם על האדמה אשר נשבע ה' לאבותיכם לתת להם כימי השמים על הארץ (נניס יל, כט), ונראה,

המוכיח בשער, ומזהיר ומצוה בטוב לעם ה', כהראוי להיות עצור במילין ולעשות לפיו מחסום, מלהוציא דברי חוב מעונשים קשים וכדומה, כי אם יראה הרוממות, כי לפעמים גזרים למעלה אינה גזר על העולם, לא נגמר הדבר לצאת מכח להפועל, כי אם באמצעות דיבורי בני אדם, ולפעמים באמצעות הליכות השמש, כמו דאיתא כוהר (פ"ט מה, ב) שמשא נטל מלה, ולכן מה מאד יחדד וילפת האיש, לבלתי פוער פיו להוציא דבורים כאלה, שעל ידם יכול כרוז עלין להגמר, ולכן תמצא במאמרם (פסחים לה, ב), תנא אזכותא מהדר, כלומר מי שחלק לו אלהים בבינה, מהדר תמיד להוציא דברי זכות ורב טוב לבית ישראל, ולא דברי חוב חס ושלום, וזה שרומז הכתוב והמשכילים, מוסב על המוכיחים המצוים ומזהירים בטוב, יזהירו את העם הנלוים עליהם, כוהר הרקיע, כלומר ישור מדותם באזהרתם, כמו שהרקיע, מוסב על הקדוש ברוך הוא הכנוי לשמים, מזהיר ומצוה לעמו ישראל ביראה הרוממות, ובהיות כן, פיהם פתוח לרוחה לבלתי יעצרו במילין, כיון שכל עצמם אינם מזהירים כי אם דברי זכות, ולא חוב, ואפשר לרמוז במאמרם, מי שיש בו יראת שמים, כלומר, אותה היראה של שמים, כנזכר, תועלתו גדולה ומה הוא, דבריו נשמעים, ומלת דבריו, מורה לשון רבים, כלומר כל פרטי דבריו, רשאי להשמיע לעמו הנלוים אליו, וזהו דבריו ככלל, נשמעים, כיון שהם רק דברי זכות וטובות לישראל, ודר"ק:

ובאופן אחר יעתה ישראל מה ה' אלהיך שואל מעמך, כי אם ליראה את ה' אלהיך, ונתעוררו חז"ל (נכות לה, ט) אמר רבי חנינא הכל בידי שמים, חוץ מיראת שמים, שנאמר ועתה ישראל מה ה' אלהיך שואל וגו', אטו יראה מלתא זוטרתה היא, והאמר רבי חנינא משום ר' שמעון בן יוחאי אין לו להקדוש ברוך הוא בבית גנזיו, אלא אוצר של יראת שמים, וכבר צווחו קמאי